



Betoging van het Volksfront, Parijs, Place de la Bastille

La victoire en chantant ? Bij de zestigste verjaardag van het Franse Front Populaire

Guy Vanschoenbeek, wetenschappelijk stafmedewerker AMSAB

Eén van de "mythes mobilisateurs" in de geschiedenis van de internationale linkse en arbeidersbeweging is lange tijd het "Front Populaire" geweest, dat in 1936 in Frankrijk kortstondig aan de macht kwam. In de context van de zware economische crisis van de jaren dertig (crisis die weliswaar in 1935 over haar hoogtepunt heen was), de nazi-machtsovername in Duitsland in 1933 én het heropduikend oorlogsgevaar (de oorlogen in Abessynië, Mantsjoerije en Spanje, de bezetting van het Rijnland door nazi-Duitsland, de mislukte nazi-machtsgreep in Oostenrijk) vonden na bijna twintig jaar van historische "broederstrijd" sociaal-democraten en communisten elkaar terug in één politiek project. Die historische verzoening was al voorbereid vanaf februari 1934, toen socialistische én communistische demonstranten opgingen in een "amalgam" verzet tegen de pogingen van extreem-rechtse Franse oudstrijders om de Derde Republiek te destabiliseren (de zogenaamde affaire Stavisky, een financieelschandaal waarin heel wat politici waren betrokken). Vanaf 1935 werd linkse frontvorming de officiële lijn van de Komintern, de in 1919 onder impuls van de Bulgaar Dimitrov opgerichte Kommunistische Internationale. Wat in de "langue de bois" van het Komintern officieel "het Eenheidsfront tegen het fascisme" werd genoemd kreeg bij militanten kleur en faam als het "Volksfront".

Bij de verkiezingen van mei 1936 behaalde een kartel van socialisten (de SFIO), communisten én radicalen (de Franse variant van liberale partijen) een meerderheid. De toetreding van de "radi-

caux" gaf aan het Volksfront zijn bijzondere politieke samenstelling. Vooral de communisten zagen de samenwerking met de verlichte, democratische, antifascistische, progressistische burgerpartijen als een must. De communistische politiek was dan ook een absolute breuk met de traditionele afwijzing van elke "klassencollaboratie", hét verwijt dat men tot dan toe juist aan de sociaal-democratie had gericht. Die breuk met het communistische verleden impliceerde onder meer ook de aanvaarding van de nationale verdediging, nog zo'n punt dat de communisten lange tijd hadden gekoesterd als demarcatielijn tussen hen en de "verburgerlijkte", zoniet "sociaal-fascistische" sociaal-democratie. Van de ene dag op de andere werden de communisten fervente Franse patriotten. Op de meetings en feesten van "L'Humanité" kreeg men maar niet genoeg van het zingen van de Marseillaise en - naar het gezegde van José Gotovitch - evolueerden de communisten "du rouge au tricolore".

Maar de échte mythevorming van het Volksfront kwam er maar met de massale stakingen die uitbraken in mei-juni 1936, stakingen die voor het eerst ook gepaard gingen met bedrijfsbezettingen en hier en daar een "insurrectioneel" karakter aannamen. Het is één van die klassieke voorbeelden waarbij de psychologische schok van de verkiezingen, de euforie van de overwinning, zich ook vertaalt buiten het traditionele politieke battlefield. 1936 was overigens een internationaal hoogtepunt van stakingsactiviteit, wat zijn sporen heeft nagelaten in de statistieken. Ook bij ons hebben we in juni '36 de stakingsbeweging van de eeuw gekend, eveneens het gevolg van een electoraal gegenereerde psychologische schok, al was het dan bij ons een overwinning van extreem-rechts⁽¹⁾. De Franse stakingsgolf leidde tot de collectieve sociale akkoorden van Matignon, die aan de Franse arbeiders niet alleen de 40-urenweek maar ook de roemruchte "congés payés" gaven. Het is vooral dit laatste dat in het collectief geheugen blijvend met '36 en "le Front Populaire" wordt geassocieerd. Gevolg voor de toerist van



Léon Blum, premier van de regering van het "Front Populaire"

vandaag : één grote filevorming die volgt op de uittocht van "le quatorze juillet"...

Voor het overige schreef de politiek van het Volksfront, onder leiding van de socialist Léon Blum, zich in in de algemene "planistische" anti-crisispolitiek die over de traditionele staats- en ideologische grenzen heen zowat overal werd gevoerd, geïnspireerd op Roosevelt's new deal in Amerika en in mindere mate op de sociaal-democratische politiek in Zweden. Qua planning en overheidscontrole van de economie werd overigens de linkerzijde ook begeesterd door de succesvol lijkende vijfjarenplannen-aanpak in het "vaderland der proletariërs", de Sovjet-Unie. Men was zich immers niet bewust van de industriële façade-politiek van het Rusland onder Stalin, waarvan de dramatische gevolgen, zeker wat betreft de landbouwpolitiek, slechts op termijn van tientallen jaren naar boven zouden komen. Overigens kan men ook vormen van planisme in de nazi-economie herkennen; het "Plan" was nu eenmaal één van de sleutelbegrippen van de economisch convergente tijdsgeest. Het Franse Volksfront hervormde de Banque de France en nationaliseerde de bewapeningsindustrie, maar daar bleef het dan ook bij. Geconfronteerd met blijvende economische en financiële problemen kondigde Léon Blum vanaf februari 1937 een politieke en sociale adempauze af en gaandeweg werd meer en meer een klassieke budgettaire aanpak gehuldigd, zeker na de val van het eerste kabinet Blum één jaar na de fameuze stakingen van 1936. Ontgoocheld voor de militante linkerzijde was eveneens de non-interventiepolitiek die ten opzichte van de Spaanse republiek werd gehuldigd.

In de herfst van 1938 was de geschiedenis van het Front Populaire virtueel voorbij en enige tijd later werd gedeeltelijk de 48-urenweek weer ingevoerd... Nieuwe stakingen, uitgeroepen door de CGT, konden het tij niet doen keren. Europa hield de adem in voor de Tsjechische crisis, de Tweede Wereldoorlog kwam eraan.

Ondanks het ontbreken van een happy end bleef

het Volksfront - zoals gezegd - een constructieve mythe voor komende generaties militanten. Vertaald als "Unidad", "Poder", "Frente Popular" werd het een populair Frans exportproduct en in het idioom van de communisten bleef het tot diep in de jaren zeventig een concept dat de strategische zoektocht naar bondgenoten bepaalde, vooral in landen van de Derde Wereld. In Frankrijk werd het Volksfront een blijvend bestanddeel van de linkse catechismus, tot aan de overwinning in 1981, 45 jaar later, van de tot "Union de la Gauche" herdoopte heruitgave toen François Mitterrand na succesvolle presidentsverkiezingen zijn bekende bedevaart met die ene roos kon maken naar het graf van Blum in het Panthéon. De eerste regering Mitterrand-Mauroy zou overigens de geschiedenis nog eens willen overdoen, het gezegde van Marx vergetend dat het willen herhalen van de geschiedenis vaak op een karikatuur uitdraait... Tot een nieuwe sociale explosie van de aard en de omvang van 1936 kwam het overigens niet. In de eerder ongelukkige afloop van het Volksfront nieuwe stijl werd de chronologie wel gerespecteerd : nauwelijks twee jaar na 1981 ging men terug over naar een eerder traditionele budgettaire en sociale politiek. Vermoedelijk dromen weinigen van "le peuple de gauche" nog van een remake van "le joli mois de mai"; "Maastrich" en het historische tijdperk na "die Wende" betekenen immers een totaal andere context. De gematigde Franse linkerzijde, de sociaal-democratie, blijft ironisch genoeg de gevangene van de scherpe rechts-links polarisatie die eigenlijk in 1936 werd ingeluid en onder de gaullistische Vijfde Republiek haar beslag kreeg. 1936-1981 mag ook gezien worden als het tijdperk waarin de Franse linkerzijde gedomineerd werd door de PCF en de sociaal-democratie het zwakkere broertje was.

1936 het Volksfront, "les congés payés" blijven echter voer voor historici. Voor wie al dan niet gedreven door nostalgie een bad wil nemen in de sfeer van de tijd kan ik de knappe geïllustreerde documentaire studie van historica Daniëlle Tar-

takowsky aanbevelen, "Le Front Populaire, La vie est à nous" (Paris, 1996), uitgegeven in de reeks "Découvertes" van Gallimard. Tekst en iconografie zijn er perfect in evenwicht en ondersteunen elkaar, het bibliografische apparaat geeft ook een inleiding tot de iconografie en filmografie rond het thema. Interessant is ook dat de auteur aandacht heeft voor de alledaagsheid van het Volksfront en voor de culturele "euforische explosie" die volgde op de gebeurtenissen in 1936, een fenomeen dat in niet onbelangrijke mate bijdroeg tot de mythevorming⁽²⁾.

Een vergeten "vader" van het Volksfront was de communistische burgemeester van de rode Parijse voorstad Saint-Denis, Jacques Doriot. Doriot was de eerste in de PCF om nog vóór de koerswijziging van het Kominterncongres in 1935 antifascistische frontvorming te bepleiten, wat overigens leidde tot zijn uitsluiting. Doriot richtte dan maar - steunend op zijn populaire basis in Saint-Denis - een eigen Parti Social français op, die gaandeweg merkwaardig genoeg in extreemrechts vaarwater terecht kwam en Doriot en de zijnen na juni 1941 als vrijwilligers van het "Légion des volontaires français" aan het oostfront bracht... uiteraard tegen de Russen dit maal.

In België zijn de voorbeelden van navolging van de inspiratie van het Volksfront marginaal te noemen, hoewel de KPB oproepen in die zin lanceerde en in - vooral Brusselse - intellectuelenmilieus kleine "volksfrontjes" tot stand kwamen. Voorts was er de vereniging van de jongerenorganisaties van BWP en KPB - vooral in het Frans-talige landsgedeelte - in de "Jeune Garde Socialiste Unifiée". De specifieke samenstelling van de arbeidersbeweging in ons land - met een sterke en in opmars zijnde katholieke component, die uiterst weigerachtig stond tegenover structurele samenwerking met het "rode gevaarte" - én de manifeste onwil van de liberale partij om het Franse radicale voorbeeld te volgen, naast de totaal verschillende krachtsverhouding socialisten/communisten, vormden de concrete politieke context waarin het Volksfront geen schijn

van kans had. Bekijkt men het echter van de praktische politieke kant, dan merkt men wel gelijkenissen tussen de sociale politiek in België en Frankrijk na de simultane stakingsbewegingen in juni 1936. Wie dat wil, kan daar de conclusie uit trekken dat niet de verkiezingen maar wel de "straat" het "frontpopulisme" zijn concrete inhoud gaf...

EINDNOTEN

- (1) Zie de bijdrage van Bart De Wilde in dit nummer van "Brood & Rozen".
- (2) Oudere werken met betrekking tot het Volksfront én consulteerbaar in de AMSAB-bibliotheek zijn : Georges Franc, Juin '36 : l'explosion sociale (Paris, Julliard, 1966; het betreft een anthologie van documenten, verschenen in de reeks "Collection Archives"); Daniel Guérin, Front Populaire : révolution manquée, témoignage militant (Paris, Julliard, 1963; een mengvorm van uiterst linkse, libertair-socialistische historiografie en autobiografie van een participant); Guy Bourdé, La défaite du Front Populaire (Paris, Maspéro, 1977); Jacques Delpierre de Bayac, Histoire du Front Populaire (Verviers, Editions Marabout, 1984). Serge Halimi situeerde het Volksfront in een kritische en vergelijkende studie van "links aan de macht" (in Frankrijk) : Sisyphé est fatigué, les échecs de la gauche au pouvoir 1924, 1936, 1944, 1981 (Paris, Laffont, 1991). De bibliotheekcollecties van het AMSAB bevatten onder meer ook jaargangen van het linkse tendensblad "La Gauche Révolutionnaire" van Marceau Pivert, alsook de bladen "Regards" en "Vu" (dit laatste uitgegeven door Lucien Vogel en Alfred Mallet). Bij de verkiezingen van 1936 gaf de Belgische Werkliedenpartij ten behoeve van haar militanten een brochure uit : Houding der BWP inzake Eenheidsfront en Volksfront (Brussel, BWP, 1936, Documentatie voor militanten 2). Vergelijkingen met de Belgische situatie vindt men in de al wat oudere werken van Rudi Van Doorslaer, De KPB en het Sovjet-Duits niet-aanvalspakt tussen augustus 1939 en juni 1941 (Brussel, Frans Masereelfonds, 1975) en van Jozef Rathé, Bijdragen tot de geschiedenis van de Eenheids- en Volksfrontbeweging in België 1934-1937, mislukking van een linkse anti-fascistische frontvorming (onuitgegeven licentiaatsverhandeling geschiedenis, VUB, 1978) en in een recent artikel van Gita Deneckere, De algemene staking van 1936 : wetten en praktische bezwaren tegen een Volksfront (in : Bijdragen van het Navorsings- en Studiecentrum voor de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1995, 17, pp. 103-127). Interessant is dat deze auteur ook ingaat op de problematiek van het vermeende "communistiche complot" bij de stakingen van 1936, dat "communisten-watchers" als het rechts-conservatieve documentatiecentrum SEPESS meenden te ontwaren : ten onrechte overigens, de Belgische Staatsveiligheid kwam tot heel andere conclusies. Diverse licentiaatsverhandelingen behandelen deelaspecten van de problematiek in België. Zie : Luc François, Eric Van Haute, Sven Vrielinck, De vele gezichten van de Nieuwste Geschiedenis, deel 2 (Gent, Academia Press, 1995).